

2. Οικογενειακή Θεραπεία χωρίς Οικογένεια

Χάρης Κατάκη

Είχα το προνόμιο να είμαι από τους πρώτους εκπαιδευόμενους του Αθηναϊκού Κέντρου Μελέτης του Ανθρώπου. Δε νομίζω ότι υπάρχουν πολλοί σ' αυτή την αίθουσα που είχαν την τύχη να γνωρίσουν τον Γιώργο και τη Βάσω Βασιλείου τόσο καλά όσο εγώ και που να έχουν πάρει τόσο πολλά από αυτούς. Είμαι, όπως βλέπετε, λίγο συγκινημένη αλλά είδα κι άλλα μάτια να δακρύζουν κι έτσι αισθάνομαι λίγο καλύτερα.

Σκέφτηκα πολύ τι θα μπορούσα να πω σε μια συνάντηση γνωριμίας σαν αυτήν. Έχω παρακολουθήσει την πορεία της ελληνικής συστημικής σκέψης από την αρχή στον τόπο μας, έχοντας όμως μείνει όλα αυτά τα χρόνια σε επαφή και με τις διεθνείς εξελίξεις στο χώρο της οικογενειακής θεραπείας, είχα τη δυνατότητα να εκτιμήσω επαλληλότητες, συγκλίσεις και αποκλίσεις. Μια βασική επισήμανσή μου είναι ότι η ελληνική συστημική σκέψη βρισκόταν πάντα στην πρωτοπορία, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των εφαρμογών. Πρόσφατα είχα την ευκαιρία να το διαπιστώσω ακόμη μια φορά, όταν το καλοκαίρι παρακολούθησα στο Δουβλίνο το Συνέδριο της Διεθνούς Εταιρείας Οικογενειακής Θεραπείας, και να δω ποιες είναι οι τάσεις στον κλάδο μας και γενικότερα σε ό,τι αφορά τη συστημική προσέγγιση. Στο Συνέδριο αυτό λοιπόν παρατήρησα ότι όλες οι ομιλίες και συζητήσεις περιστρέφονταν γύρω από δύο κεντρικά θέματα. Το ένα ήταν η αναγκαιότητα να διευρυνθεί το πλαίσιο αναφοράς της οικογενειακής θεραπείας και το δεύτερο ήταν η αυτοαναφορική θεώρηση, η οποία αποτελεί την πρώτη μεγάλη ρήξη με ορισμένες βασικές παρα-δοσιακές θέσεις του κλάδου της Οικογενειακής Θεραπείας. Το εντυπωσιακό είναι ότι αυτές οι δύο καινοτομίες αποτέλεσαν το θεμέλιο λίθο πάνω στον οποίο χτίστηκε η ελληνική συστημική σκέψη. Μπορούμε λοιπόν εδώ να μιλήσουμε για μια ελληνική πρωτιά.

Ας δούμε λοιπόν πρώτα τη διεύρυνση του πλαισίου αναφοράς της οικογενειακής θεραπείας. Στο Συνέδριο του Δουβλίνου παρατήρησα ότι οι ομιλητές δεν αναφέρονταν πλέον τόσο συχνά στον όρο οικογενειακή όσο στη συστημική θεραπεία. Έχει αρχίσει δηλαδή να αναγνωρίζεται ότι είναι λογικό λάθος να ταυτίζουμε τον συστημικό τρόπο σκέψης - μια συνολική θεώρηση της ζωής και της φύσης- με τη μέθοδο της Οικογενειακής Θεραπείας. Αυτό για μένα δεν ήταν κάτι καινούργιο, γιατί εμείς στην Ελλάδα ποτέ δεν ονομάσαμε τους εαυτούς μας οικογενειακούς θεραπευτές. Λειτουργούσαμε πάντοτε σ' ένα διευρυμένο πλαίσιο αναφοράς. Τα θεωρητικά μοντέλα, η έρευνα, οι προληπτικές και οι θεραπευτικές παρεμβάσεις καθώς και η εκπαίδευση ακολουθούσαν μια συστημική προσέγγιση, την οποία πάντα βλέπαμε σαν ένα εργαλείο που μας βοηθούσε να οργανώνουμε τις πληροφορίες που συγκεντρώναμε, με βάση τις οποίες σχεδιάζαμε τις παρεμβάσεις και τις εφαρμογές.

Παρόλο ότι μετά από 30 χρόνια έρευνας και πρακτικής είναι αναμφισβήτητη η

αποτελεσματικότητα της οικογενειακής θεραπείας, άργησε να συνειδητοποιηθεί ότι θα πρέπει να αξιοποιήσουμε την ευελιξία που μας προσφέρει ο συστημικός τρόπος σκέψης, για να αντιμετωπισθεί πιο αποτελεσματικά η πολυπλοκότητα των συστημάτων στα οποία παρεμβαίνουμε.

Δεν είναι βέβαια τυχαίο ότι για 30 χρόνια ο κλάδος της οικογενειακής θεραπείας εστίαζε το φακό του πάνω στην οικογένεια. Η οικογένεια ήταν πάντοτε και παραμένει το πιο σταθερό, το πιο καθοριστικό σύστημα μέσα στο οποίο εντάσσεται το άτομο κατά τη διάρκεια της ζωής του. Άλλωστε, όπως συχνά λέγεται, η οικογένεια αποτελεί το κύτταρο του κοινωνικού συνόλου. Νομίζω ότι μετά από εκατό χρόνια ψυχοθεραπείας, κανείς πλέον δεν αμφισβητεί ότι η οικογένεια παίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή μας. Στην κρίσιμη καμπή που βρίσκεται ο κλάδος της Οικογενειακής Θεραπείας όμως, αρχίζει να συνειδητοποιείται ότι δεν είναι απαραίτητο η οικογενειακή προσέγγιση να ταυτίζεται με την εμμονή σε παρεμβάσεις που αφορούν αποκλειστικά την ενδοοικογενειακή συναλλαγή. Έγινε σαφές ότι το ουσιαστικό εργαλείο είναι η συστημική σκέψη, με βάση την οποία ο θεραπευτής αποφασίζει πού, πότε, πώς θα παρέμβει ποιος. Μια τέτοια διεύρυνση του πλαισίου αναφοράς μας οδηγεί στο να δούμε ότι υπάρχουν κι άλλοι τρόποι πιο αποτελεσματικοί με την οικογενειακή θεραπεία, στο να βοηθήσει κανείς τα άτομα αλλά και ολόκληρη την οικογένεια να αλλάξουν τον τρόπο που βλέπουν τον εαυτό τους σε σχέση με τους άλλους και τη ζωή γενικά.

Κάπου διάβαζα ότι υπάρχουν -αν είναι δυνατόν- 240 είδη ψυχοθεραπείας. Όχι βέβαια. Υπάρχουν 240 τρόποι, ίσως πολλοί περισσότεροι, να παρεμβαίνει κανείς. Όμως, εμείς που ακολουθούμε τη συστημική προσέγγιση, η οποία αναπτύχθηκε για να βοηθήσει στην οργάνωση της επιστημονικής γνώσης, έχει νομίζω και τα εφόδια και την ευθύνη να συμβάλει καθοριστικά στην ανάπτυξη ενοποιητικών μοντέλων τα οποία να προσφέρουν συγκροτημένες, σαφείς κατευθυντήριες γραμμές για όσους ασχολούνται με άτομα, οικογένειες και ευρύτερα κοινωνικά συστήματα. Γιατί με τη συστημική προσέγγιση δεν χρειάζεται να πετάξει κανείς τίποτα, δεν χρειάζεται τίποτα να απορρίψει, αλλά να οργανώσει και να συνθέσει. Η συστημική προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει θεραπευτές και θεραπευόμενους στο να συνθέτουν τις πληροφορίες, να τις οργανώνουν μέσα τους, να αυξάνουν την εσωτερική τους συγκρότηση, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν πιο λειτουργικά αυτό που έχουν μπροστά τους, είτε στην προσωπική τους ζωή είτε ως θεραπευτές στο επάγγελμά τους. Το βασικό θέμα δεν είναι τι μεθόδους και τεχνικές χρησιμοποιούμε, αλλά κατά πόσο αυτές έχουν οργανωθεί μέσα σ'ένα συστημικό πλαίσιο αναφοράς για την ψυχοθεραπεία, βασισμένο σε συνθετικές μεταθεωρητικές έννοιες και αρχές. Αυτό που έχει βαρύνουσα σημασία είναι η αφομοίωση του συστημικού τρόπου σκέψης, όχι ο τρόπος που τον χρησιμοποιούμε. Στο κάτω-κάτω ο συστημικός τρόπος σκέψης βρίσκεται στο νου ατόμων, τόσο των θεραπευτών όσο και των θεραπευόμενων, και μπορεί ν'αλλάξει με διάφορους τρόπους όχι μόνο με το να βλέπει κανείς ολόκληρη την οικογένεια μαζί. Κατά τη γνώμη μου, διάφορες σχολές και προσεγγίσεις στην ψυχοθεραπεία, συμπεριλαμβανομένης και της οικογενειακής θεραπείας, θα έπρεπε και θα μπορούσαν να

ενσωματωθούν μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αναφοράς μιας συστημικής ψυχοθεραπείας.

Αυτή ακριβώς η προσπάθεια αποτέλεσε το στόχο της δικής μου δουλειάς σχετικά με την εννοιολογική τεκμηρίωση ενός συνθετικού μοντέλου θεραπείας, βασισμένου σε ενοποιητικές έννοιες και αρχές της συστημικής σκέψης, αλλά κυρίως στη βιωματική κατανόηση, στην απεικόνιση για το πώς λειτουργούν, δυσλειτουργούν και πώς αλλάζουν τα άτομα, οι οικογένειες και οι ομάδες.

Ας έρθουμε τώρα στο δεύτερο σκέλος αυτής της νέας για τον κλάδο της οικογενειακής θεραπείας στροφής προς την αυτοαναφορική θεώρηση, η οποία εξελίσσεται σε κυρίαρχο παράδειγμα της μεταμοντέρνας εποχής. Κεντρική ιδέα αυτής της νέας θεώρησης είναι ότι την πραγματικότητα δεν την ανακαλύπτουμε αλλά την κατασκευάζουμε. Η έννοια της αυτοαναφοράς, όπως ονομάστηκε, αποτελεί βαθιά τομή στην επιστημονική σκέψη και υπαινίσσεται ότι η πραγματικότητα δεν ανακαλύπτεται αλλά κατασκευάζεται από τον ίδιο τον παρατηρητή. Η νέα αυτή κοσμοθεωρία αποδίδει κεντρικό ρόλο στην "υποκειμενικότητα" της αντίληψης, η οποία από αντιεπιστημονική στάση μετατρέπεται σε κεντρικό εργαλείο της επιστήμης. Η ενοποιητική αυτή προσέγγιση μετατοπίζει το κέντρο βάρους από την εξέταση του θέματος με βάση παράγοντες που αφορούν την ορατή συμπεριφορά (που όπως είναι φυσικό καθορίζονται με βάση τις επιλογές, τις κατηγοροποιήσεις, τις ταξινομήσεις και τις εκτιμήσεις των ειδικών), στην κατανόηση της αυτοαντίληψης των συστημάτων που μας απασχολούν. Έτσι η προσπάθεια εστιάζεται στη διερεύνηση του πώς ένα άτομο, μια οικογένεια, αλλά και ο οποιοσδήποτε ζωντανός οργανισμός, επεξεργάζεται τις πληροφορίες που τον αφορούν.

Αναφέρθηκε πριν ο Γιώργος Βασιλείου στην αυτοαναφορά, μιλώντας για την προσπάθειά του να εξηγήσει τότε στον Ρουμπινστάϊν ότι δεν μπορούμε να καταλάβουμε μια οικογένεια αν δεν καταλάβουμε το πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ανήκει. Μια που και εκείνος είπε κάποιες ιστορίες, θα του θυμίσω και εγώ μία που έζησα τότε μαζί του. Σε μια προσομοίωση που κάναμε σ'εκείνο το Συνέδριο, έπαιξα εγώ το ρόλο της συζύγου του Γιώργου Βασιλείου. Θεραπευτής νομίζω ήταν ο Ackerman. Κοντά στους Βασιλείου είχα την τύχη να γνωρίσω πολλά από τα μεγάλα ονόματα της οικογενειακής θεραπείας, όπως τους Τζάκσον, τον Βαζλάβικ και άλλους και θα είχα τόσες πολλές ιστορίες να πω. Εδώ θα αναφερθώ σ'αυτήν που έχει σχέση με αυτό που προσπαθώ να σας πω για την έννοια της αυτοαναφοράς. Σ'αυτήν την προσομοίωση ο Ackerman έκανε σε μένα και στο Γιώργο Βασιλείου, στους γονείς δηλαδή, διάφορες ερωτήσεις, επειδή τον είχαμε επισκεφθεί για το πρόβλημα που είχαμε με το γιό μας. Κάποια στιγμή με ρώτησε: "Καλά όλα αυτά, ο άντρας σου σ'αγαπάει;". Εβαλα τον εαυτό μου στη θέση μιας παραδοσιακής Ελληνίδας γυναίκας εκείνης της εποχής που της έκαναν μια τέτοια ερώτηση και είπα: "Βεβαίως μ'αγαπάει". Τότε μου λέει: "Και πού το ξέρεις;". "Τι εννοείτε πού το ξέρω. Είναι καλός οικογενειάρχης, με βγάζει έξω, μου παίρνει ωραία ρούχα, βγαίνουμε έξω για να διασκεδάσουμε, μας φροντίζει όλους μας πάρα πολύ". Ο Ackerman με κοίταξε και μου λέει ξανά: "Καλά, καλά, άστα αυτά, σ'αγαπάει;". Και του λέω: "Μα βεβαίως μ'αγαπάει". "Και πού το ξέρεις;", με

ξαναρωτάει. "Μα σας το είπα πού το ξέρω" του λέω. Ήταν σαφές ότι ο Ackerman δεν μπορούσε να με καταλάβει, γιατί στη δική του αυτοαναφορά αγάπη σήμαινε κάτι άλλο απ'αυτό που είχε στο μυαλό της η Ελληνίδα μητέρα εκείνης της εποχής. Βέβαια, τα πράγματα έχουν αλλάξει από τότε και ίσως αυτό το ερώτημα δεν θα ήταν τόσο παράξενο σήμερα ούτε για μας. Αν κάνουμε αυτήν την ερώτηση στα σημερινά ζευγάρια, θα μας έλεγαν ίσως άλλα πράγματα απ'ό,τι θα μας έλεγαν τότε.

Οι θέσεις της ελληνικής συστημικής σκέψης, οι προσωπικές και επαγγελματικές μου εμπειρίες σταδιακά με οδήγησαν στη διατύπωση της έννοιας Γνωστικό Σύστημα Αυτοαναφοράς, το οποίο ορίζεται ως το σύνολο των αντιλήψεων και των πεποιθήσεων που έχει ένα άτομο, μια οικογένεια ή μια οποιαδήποτε κοινωνική οντότητα για τον εαυτό του σε σχέση με το έμψυχο και άψυχο περιβάλλον και τη ζωή γενικά. Με άλλα λόγια, το Γνωστικό Σύστημα Αυτοαναφοράς επιτρέπει στη συγκεκριμένη οντότητα να απαντάει στο ερώτημα "ποιος είμαι, πού πάω και γιατί". Η έννοια του γνωστικού συστήματος αυτοαναφοράς εφαρμόστηκε στην ανάπτυξη του μοντέλου των τριών οικοθεωριών που συνυπάρχουν και αλληλοσυγκρούονται στην σύγχρονη οικογένειες, οι οποίες αντιστοιχούν σε τρεις διαφορετικές μορφές οικογενειακής ζωής: την παραδοσιακή, την πυρηνική, της μοντέρνας-βιομηχανικής εποχής και την υπό διαμόρφωση επικοινωνιακή-συναλλακτική μορφή της μεταμοντέρνας οικογένειας. Η προσπάθειά μου ήταν να κατασκευάσω ένα θεωρητικό πλαίσιο που να βοηθάει στην κατανόηση της ενδοοικογενειακής δυναμικής μέσα από μια εξελικτική, γνωστική οπτική. Όπως είναι γνωστό, στο χώρο της οικογενειακής θεραπείας η δυναμική των οικογενειακών σχέσεων και τα μοτίβα της ενδο-οικογενειακής συναλλαγής κατά κανόνα περιγράφονται ως πανανθρώπινα και σταθερά φαινόμενα. Παρατηρήσεις και θεωρίες που διατυπώνονται, αναφέρονται στην οικογένεια, τον γάμο, το παιδί. Παραβλέποντας τοπικές και χρονικές διαφοροποιήσεις, ο κλάδος της Οικογενειακής Θεραπείας διατήρησε για ένα μεγάλο διάστημα ένα σταθερό υπόβαθρο, επιτρέποντας στους ειδικούς να εστιάσουν τις κάμερες στο πεδίο της συναλλαγής συγκεκριμένων οικογενειών. Διατηρώντας τις μακροσκοπικές αλλαγές σταθερές, το ενδιαφέρον εστιάστηκε στο πού και στο πώς αλληλεπιδρούν τα μέλη της οικογένειας μεταξύ τους.

Το μοντέλο για τις τρεις οικοθεωρίες που συνυπάρχουν στη σύγχρονη οικογένεια αναπτύχθηκε βαθμιαία, μέσα σε μια περίοδο είκοσι ετών, και βασίζεται σε ερευνητικά δεδομένα και κλινική εμπειρία. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η Ελλάδα πέρασε γρήγορα από τον παραδοσιακό αγροτικό τρόπο ζωής στην αρχή της μεταμοντέρνας εποχής. Διαδικασίες που σε άλλες ανεπτυγμένες κοινωνίες διήρκεσαν 150 χρόνια, συμπύχθηκαν σε χρόνο ρεκόρ, δίνοντας σε εμάς την ευκαιρία να παρακολουθούμε και να βιώνουμε όλο το φάσμα της πολιτισμικής εξέλιξης και της μεταμόρφωσης της οικογένειας in vivo. Τα τρία στάδια της εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών ξετολίζονταν μπροστά μας καθημερινά μέσα από τις προσωπικές, επαγγελματικές, κλινικές και ερευνητικές εμπειρίες μας.

Από τα μέσα του '60 μια ομάδα ερευνητών, στην οποία ανήκα, με την εμπνευσμένη καθοδήγηση του Γιώργου και της Βάσως Βασιλείου, διεξήγαγε έρευνες πάνω σε διάφορα διαπολιτισμικά, κοινωνικο-ψυχολογικά, οικογενειακά

και κλινικά θέματα. Η εξελικτική αυτοαναφορική προσέγγιση που ακολουθήσαμε δημιουργεί τη βάση για τη γεφύρωση ανάμεσα στις κατασκευές θεραπειών και θεραπευόμενων, στα πλαίσια κοινών αυτοαναφορικών συστημάτων. Έτσι, οι υποθέσεις, οι παρεμβάσεις, οι αναπλασιώσεις των θεραπειών στηρίζονται στα πολύπλοκα και ρευστά αυτοαναφορικά συστήματα, που χαρακτηρίζουν τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, στα οποία ανήκουν θεραπευτές και θεραπευόμενοι. Η επίγνωση του πώς σκέπτεται, τι αισθάνεται, τι λέει και τι κάνει ο θεραπευτής δεν τον τοποθετεί πάνω και έξω από τις εμπειρίες των θεραπευόμενων, δημιουργεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και προωθεί τις "κοινές αλήθειες" που μαζί αγωνίζονται να διατηρήσουν, να απορρίψουν ή να ανακατασκευάσουν. Κατά τη γνώμη μου, η αποτυχία πολλών προληπτικών και θεραπευτικών παρεμβάσεων σε άτομα, οικογένειες και ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, είναι αποτέλεσμα της δυσκολίας να επιτευχθεί μια σύγκλιση ανάμεσα σε άτομα με ασαφή και αντιφατικά συστήματα αυτοαναφοράς. Κατά τη γνώμη μου, αυτό ισχύει και για τον κλάδο της οικογενειακής θεραπείας, ο οποίος έχει άμεση ανάγκη να οργανώσει το δικό του σύστημα αυτοαναφοράς.

Πρόσωπικά αισθάνομαι τυχερή που είχα το προνόμιο να βρίσκομαι δίπλα στους δασκάλους μου Γιώργο και Βάσω Βασιλείου, που πριν από ακριβώς τριάντα χρόνια εισήγαγαν τη συστημική σκέψη στην Ελλάδα. Τα βιώματά μου και οι σχέσεις μου με την ελληνική συστημική σκέψη με έχουν πείσει ότι αποτελεί μια σημαντική συμβολή στο χώρο της ψυχικής υγείας και γενικότερα στη σύγχρονη επιστημονική σκέψη. Πράγμα όμως ακόμη πιο ουσιαστικό, πιστεύω ότι η ελληνική συστημική σκέψη αποτελεί μια συμβολή στην αναζήτηση για μια πιο υγιή και πιο ανθρώπινη κοινωνία. Οι έννοιες, οι αρχές, οι μέθοδοι και τεχνικές που έχουν αναπτυχθεί προωθούν τη βιωματική μάθηση. Είναι πια για μας μια βιωμένη πεποίθηση ότι ο μόνος τρόπος να οργανωθεί η πληροφορία είναι με τη συναισθηματική συμμετοχή στα πράγματα. Μόνο ό,τι έχει νόημα για μας, γιατί το βιώσαμε, καταγράφεται και δημιουργεί πληροφορία.

Καθώς ετοιμάζα αυτήν την παρουσίαση, θυμήθηκα ένα άλλο περιστατικό με τον δάσκαλό μου το Γιώργο Βασιλείου, ο οποίος όπως είδατε δεν μπαίνει σε κουτάκια και έτσι με θεράπευε και στους διαδρόμους. *(Στο σημείο αυτό η κυρία Κατάκη απευθύνεται στους Βασιλείου):* Είχατε πάει στην Αμερική, δεν θυμάμαι για ποιο συνεδριο, κι εγώ είχα μείνει πίσω με τους υπόλοιπους να συνεχίσουμε τη δουλειά. Ήμουν ειδικευόμενη κι εκείνη την εποχή ασχολιόμουν με ψυχολογικές αξιολογήσεις. Είχα ετοιμάσει αρκετές εκθέσεις και τις είχα αφήσει πάνω στο γραφείο του κύριου Βασιλείου να τον περιμένουν. Όταν γύρισε τις βρήκε -εγώ είχα συνεχίσει τη δουλειά μου στη θεραπευτική μου ομάδα-, τις διάβασε και μου λέει: "Έλα εδώ, ποιος έγραψε αυτές τις εκθέσεις;" Βέβαια κατάλαβα ότι κάτι καλό θα μου έλεγε και του απάντησα: "Εγώ". Μου λέει: "Γιατί είναι τόσο καλές;" "Νομίζω ότι κάτι πρέπει να έγινε μέσα μου αυτόν τον καιρό και φαίνεται ότι ξεμπλόκαρα". Μου λέει: "Είναι τέλειες". Εγώ ευχαριστήθηκα βέβαια και καθώς ετοιμαζόμουν να απομακρυνθώ, μου λέει: "Για φαντάσου αν μπορείς και σε άλλες πλευρές στη ζωή σου να τα καταφέρνεις τόσο καλά". Σκέφτηκε αυτήν την παρέμβασή του και την άλλη μέρα

την αξιοποίησε σε κάποιο από τα σεμινάρια με τους άλλους εκπαιδευόμενους. Είχε πει τότε ότι "η ζωή είναι σαν ένα πορτοκάλι και αποτελείται από φέτες, η καθεμιά από τις οποίες είναι μια διάσταση της συνολικής κατάστασης της ζωής μας". "Αν της έλεγα", είπε, "ότι έκανες καλά και μπράβο σου, θα της έλεγα και εις ανώτερα". Είναι αυτό που λέμε συνήθως στα παιδιά μας και που όπως ξέρετε, στην ελληνική κοινωνία το έχουμε πληρώσει ακριβά. Πηδάνε τα παιδιά από τον όγδοο όροφο γιατί δεν μπαίνουν στο Πολυτεχνείο. Τι να μου έλεγε λοιπόν "πήγαινε πιο πάνω, πιο πάνω πού;". Είχα δει έναν πίνακα ζωγραφικής που έδειχνε ανθρώπους να σκαρφαλώνουν πάνω σε σκάλες που δεν οδηγούσαν πουθενά. Αυτό που ο Γιώργος Βασιλείου μου έμαθε εκείνη την ημέρα είναι ότι μαθαίνουμε από την καθεμιά μας εμπειρία κάτι για τον εαυτό μας και αυτό μας βοηθά σιγά-σιγά να γεμίσουμε και να γευθούμε το πορτοκάλι της ζωής μας. Εγώ ακόμα προσπαθώ να συμπληρώσω το δικό μου πορτοκάλι.

Συν/τρια : Και εγώ σ' ευχαριστώ, αν όχι για όλες αυτές τις αναφορές που μας έδωσες να σκεφτούμε, για το συναίσθημα. Δεν έχουμε αποφασίσει πώς θα γίνεται αυτή η συζήτηση. Ίσως να αφήσουμε ένα χρόνο μέχρι τις έντεκα για διευκρινιστικές ερωτήσεις ή για σχόλια, έχοντας επίγνωση βέβαια του χρόνου. Θα έπρεπε να υπάρχει περισσότερος χρόνος. Πώς θα θέλατε να είναι;

Να δώσουμε τότε λίγο χρόνο για σχόλια ή ιδέες που γεννήθηκαν από τις δύο αυτές παρουσιάσεις.

(Σιωπή συνέδρων)

Συζήτηση Α' Ενότητας

Βασιλείου Γ.: Βλέπω παρατεταμένη σιωπή. Ξέρω ότι σας έδωσα ένα θέμα που χρειάζεται να το διεργαστείτε στο νου σας στο ήσυχο σπουδαστήρι σας για να κάνετε την προσωπική σας σύνθεση. Είναι γεγονός ότι όλα αυτά τα πράγματα βάζουνε τον εαυτό μας σε πάρα πολύ μεγάλα διλήμματα. Μην ξεχνάτε ότι είμαστε όλοι εκπαιδευμένοι και μεγαλωμένοι, μορφωμένοι, επάνω σε μια γραμμική αιτιολογία αιτίου - αιτιατού. Μια αιτιολογία που μας βοήθησε πάρα πολύ στη νευτώνεια μηχανική να κάνουμε πολλές ανακαλύψεις. Αλλά τώρα στις επιστήμες του ανθρώπου είναι τελείως ανεπαρκής να μας δώσει τρόπους να υπερβούμε αδιέξοδα. Έχουμε τώρα να ακολουθήσουμε την κυκλική αιτιολογία όπου το άλφα επηρεάζει το βήτα, εκείνο το γάμα, το γάμα το δέλτα και το δέλτα το άλφα πάλι και αναπτύσσονται διεργασίες κυκλικά. Αλλά και αυτή η κυκλική αιτιολογία δεν είναι επαρκής από μόνη της να μας βοηθήσει. Χρειαζόμαστε μια συστημική, μια συναλλακτική αιτιολογία όπου ο πατέρας, η μητέρα, ο γιος και κόρη με το εξαγόμενο της συναλλαγής τους (transaction), επηρεάζουν ο ένας τον άλλο. Άρα η όλη αυτή διεργασία δεν είναι καθόλου απλή, είναι σύμπλοκη. Αναπτύσσεται σε διαφορετικά επίπεδα και σε διαφορετικές εστίες και έτσι γίνεται πολυεπίπεδη και

πολυεστιακή (multilevel - multifocal). Είμαι βέβαιος ότι αυτή η παρουσίαση σας έχει μπερδέψει. Πιστεύω όμως ότι αν μπερδευτείτε πάρα - πάρα πολύ θα κάνετε ο καθένας στο ήσυχο σπουδαστήριό του τη δική του σύνθεση. Και αυτό είναι τεράστια ευθύνη. Σας λέω ότι έχετε την ευθύνη να κάνετε με όποιο τρόπο σας επιτρέπει η ύπαρξή σας, η όλη σας ύπαρξη, μια προσωπική σύνθεση επάνω σ' αυτά που ακούσατε. Ευχαριστώ.

Συν/τρια (απαντά σε πρόταση της κ.Βασιλείου Β.): Η κ. Βασιλείου προτείνει να περιμένουμε ένα λεπτό γιατί αλήθεια ήταν λίγος ο χρόνος για να σκεφτεί κανένας τι θέλει να κάνει, να αντανakλάσει σ'αυτά που άκουσε ή αν θέλει να κάνει ερωτήσεις. Θα ήθελα ευχαρίστως να'ρθει στη θέση μου. Μόνο που μας λέει ότι αυτό που θα προσπαθήσει να κάνει θα είναι "αποσταθεροποίηση". Εγώ το δέχομαι, δεν ξέρω αν το δέχεται το κοινό.

Σύνεδρος: Ενα σχόλιο μόνο ήθελα να κάνω. Η θεραπευτική γενικά μέχρι τις αρχές του αιώνα, θεωρείται μια προσπάθεια βοήθειας στον άνθρωπο, ταιριαστή με τις τότε δυνατότητες της ανθρωπότητας τις τεχνολογικές και τις επιστημονικές. Στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοότητας η Συστημική Προσέγγιση, κατά τη γνώμη μου, είναι η πιο ολοκληρωμένη, τουλάχιστον για την ώρα. Και είμαι πολύ ευτυχής που παρίσταμαι εδώ και μπορώ έστω και λίγο να πάρω μια γεύση από αυτόν τον τρόπο σκέψης και ό,τι αυτό συνεπάγεται. Ευχαριστώ.

Βασιλιάδης Π.: Εγώ ήθελα να πω ότι ευχαριστώ για όσα άκουσα και όπως τα άκουσα και δεν είχα σκεφτεί ποτέ ότι ίσως ο καλύτερος τρόπος να παρουσιάσεις "Θεραπεία Οικογένειας" είναι να είσαι σαν οικογένεια, να το παρουσιάσεις σαν οικογένεια.

Σύνεδρος: Θέλω να κάνω μια ερώτηση αν και δεν προέρχομαι καθόλου από το χώρο της επιστήμης σας. Είμαι παιδίατρος και οι γνώσεις μου είναι τελείως ερασιτεχνικές θα έλεγα. Ομολογώ ότι είμαι ενθουσιασμένος και κατάπληκτος μ'αυτά που ακούω. Θα ήθελα να κάνω λοιπόν μια ερώτηση: Τι γίνεται και πώς προσεγγίζετε το άτομο όταν προέρχεται από διαλυμένη οικογένεια; Π.χ. τι κάνετε με ένα ζευγάρι που είναι διαζευγμένο, δεν ζει μαζί και δεν θα'ρθούν οι σύζυγοι να πουν τα προβλήματα τους από κοινού; Και μια άλλη ερώτηση: Ομολογώ το "Συστημική" εκ πρώτης δεν το κατάλαβα. Τι διαφέρει από το "Συστηματική" και τι από το "Ολιστική"; Μήπως είναι συνώνυμο το τελευταίο; Ευχαριστώ .

Συν/τρια (Πρός τους ομιλητές): Θέλετε να περιμένουμε και άλλες ερωτήσεις ή θα θέλατε να δώσετε μια απάντηση τώρα;

Βασιλείου Β.: Είναι εύκολο, αλλά το θέμα είναι η ομάδα. Είναι έτοιμη γι'αυτό το πράγμα; Θέλει να ακούσει απαντήσεις; Οι ερωτήσεις είναι πάρα πολύ σημαντικές.

Συν/τρια: Τα μηνύματα μάλλον λένε "ναι".

Βερβελίδου Φ: Νομίζω ότι το καλύτερο παράδειγμα για το τι είναι η "Συστημική" σε σχέση με την αντίληψη που είχαμε αιτίας-αποτελέσματος είναι αυτό που γίνεται σ'αυτή την αίθουσα τώρα. Περιμέναμε παθητικά ως ακροατήριο να μας φωτίσουν οι ομιλητές. Και ξαφνικά μας ήρθε η μπάλα πίσω και δεν ξέρουμε τι να την κάνουμε. Εφόσον θα αρχίσουμε και εμείς να κουνιόμαστε, να αλληλοεπιδρούμε και να μιλούμε, έχουμε και εμείς εφαρμόσει αυτό που λέμε "Συστημική αντιμετώπιση", κατά την αντίληψη μου. Ευχαριστώ.

Γκιουζέπας Γ. : Θα ήθελα να κάνω ένα σχόλιο. Εγώ, προσωπικά, ένοιωσα λίγο απειλημένος ακούγοντας όλα αυτά τα οποία εξέθεσαν ο κ. Βασιλείου και η κ. Κατάκη. Νιώθω απειλημένος στη διάσταση των ρόλων και της ταυτότητας που ο καθένας μας κουβαλάει καθώς και της επιστημονικής του κατάρτισης. Παρόλο που όλοι έχουμε κοινά σημεία και ασχολούμαστε με τον άνθρωπο, παρόλο που όλοι μας έχουμε κάποιους συγκεκριμένους χώρους εργασίας και κάποια όρια και κάποιες γνώσεις που μας επιτρέπουν και μας βοηθούν ίσως να σκεφτόμαστε και να λειτουργούμε, στην αρχή νοιάθουμε απειλημένοι όταν θελήσουμε να σκεφτούμε λίγο πιο πολύπλοκα και πιο συστημικά. Γιατί ο πρώτος κίνδυνος είναι η αίσθηση του χάους που μπορεί να προκύψει, μέχρις ότου ξεπεραστεί αυτό το στάδιο και λειτουργήσει κανείς θετικά. Οπότε -ίσως εκφράζοντας τους φόβους εδώ της αιθούσης και των άλλων- θα ήθελα να πω, από τη δική μου την πλευρά, το πόσο ενδεχομένως μπορεί να δημιουργήθηκε ένα συναίσθημα απειλής, καθώς μπαίνουμε σε ένα άλλο στάδιο σκέψης, σε κάποιον άλλο τρόπο σκέψης. Ευχαριστώ.

Σύνεδρος: Δεν κατάλαβα τον όρο "Συστημική Θεραπεία" και δεν ξέρω αν και οι άλλοι τον κατάλαβαν. Τον θεωρώ ακατανόητο, καθώς έχουμε εμείς οι έλληνες μια πλουσιοτάτη γλώσσα, με την οποία φαινόμενα φυσικά, ψυχικά κλπ. αποδίδονται σε όλες τις αποχρώσεις. Τον όρο "Συστημική Θεραπεία" δεν τον κατάλαβα εγώ προσωπικά.

Συν/τρια: Ευχαριστούμε. Ίσως μέχρι το τέλος του διημέρου βγει τελικά τι είναι αυτή η περιβόητη Συστημική Θεραπεία.

Σύνεδρος: Είμαι ψυχολόγος. Με άγγιξε αυτό που είπε ο κ. Βασιλείου για το ότι εμείς σαν κλινικοί, σαν θεραπευτές μπορούμε να θεραπεύσουμε λιγότερο από αυτά τα προβλήματα που δημιουργούμε και θα ήθελα να ακούσω περισσότερα πράγματα γύρω από αυτή τη θέση που με εντυπωσίασε, χωρίς να πω ότι την κατάλαβα τελείως.

Χαρίτου Ν. : Δεν είμαι ελληνίδα και δεν μιλάω τόσο καλά τα ελληνικά, αλλά θα προσπαθήσω. Είμαι οικογενειακή θεραπεύτρια. Έχω σπουδάσει στην Αμερική και έχω δουλέψει αρκετά χρόνια. Βλέπω όλο και περισσότερο ότι δουλεύοντας αναλυτικά ή ατομικά επικεντρωνόμαστε πάνω στα συμπτώματα, πάνω στο περιεχόμενο της αρρώστιας και στο τι συμβαίνει με το άτομο. Δηλαδή

επικεντρ
έχουμε
δυνατότ
παθολογ
America
in Famil
όταν έχ
στην ου
το υλικό

Συν/τ
να δούμ
ψυχικής
περισσό

Βασί
μπορούε
κάποιοι

Ζαγα
εντόπωσ
αναλυτι
επεξεργ
συναισθ
ίσως να
φαίνεται
πισσης τε
συζητήε

Βερβι
ήμουν σ
τι σκέψι
Διαλέξε
μεταξύ

επικεντρωνόμαστε πάνω στην παθολογία του ατόμου. Με τη συστημική θέση έχουμε την ευκαιρία να δούμε πιο πέρα. Να δούμε τις διεργασίες και τις δυνατότητες της οικογένειας από όπου μπορεί να αποκτήσει δύναμη. Μέσα στην παθολογία, μέσα στις δυσκολίες υπάρχει δύναμη. Συμπτωτικά το επόμενο American Family Therapy Conference θα έχει αυτό ακριβώς το θέμα : "Strength in Families". Και να δούμε αυτές τις δύο μέρες πώς μπορεί να γίνει αυτό. Δηλαδή όταν έχουμε παθολογία, συμπτώματα, τι είδους ισορροπία μπορεί να υπάρξει μέσα στην οικογένεια και πώς μπορούμε να βοηθήσουμε ώστε να αποκτήσει δύναμη από το υλικό που υπάρχει.

Συν/τρια: Θα γυρίσουμε στην ερώτηση που έθεσε προηγουμένως η ψυχολόγος ή να δούμε καλύτερα πώς θα εξελιχθεί μέχρι το τέλος. Πώς εμείς οι ειδικοί της ψυχικής υγείας όλων των κλάδων μπορεί να συμμετέχουμε και να προκαλούμε περισσότερα προβλήματα από ότι δημιουργούμε, από ότι έχουμε πρόθεση.

Βασιλείου Β.: Νομίζω ότι η ομάδα ψήφισε "όχι αποσταθεροποίηση", οπότε θα μπορούσαμε την επόμενη ώρα να απαντήσουμε στις ερωτήσεις ή να μιλήσει κάποιος άλλος.

Ζαγορίδης Α. : Είμαι ψυχαναλυτής και εγώ έχω μια τελείως διαφορετική εντύπωση. Έχω την εντύπωση ότι αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε μπροστά σε μία αναλυτική συνεδρία όπου ο μεγάλος πατέρας, ο κ. Βασιλείου, περιμένει να επεξεργαστούμε οι ίδιοι και να φέρουμε τους συνειρμούς μας, τις σκέψεις μας, τα συναισθήματα μας μέσα σ' αυτό το χώρο, ώστε να γίνει έπειτα η ερμηνεία και αυτός ίσως να διασυνδεθεί, ώστε να παρουσιαστεί σαν συστημική θεραπεία. Μου φαίνεται όμως ότι και η ίδια η ψυχανάλυση είναι ένας άλλος τρόπος αντιμετώπισης των καταστάσεων που δημιουργούμε μέσα στην οικογένεια. Θα ήθελα να το συζητήσουμε.

Βερβελίδου Φ : *(Απευθύνεται προς τους ομιλητές)* Η ερώτηση που θα έκανα αν ήμουν στη θέση σας θα ήταν: Πώς αισθανθήκατε, τι εικόνες ήρθαν στο μυαλό σας, τι σκέψεις ήρθαν στο μυαλό σας, που έχουν σχέση με προσωπικά σας βιώματα. Διαλέξτε τέσσερις ανθρώπους μέσα σ' αυτή την αίθουσα και επικοινωνήστε τα μεταξύ σας.